

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті розглядається проблема формування конкурентоспроможності фахівців з перекладу й аргументуються переваги, які одержать перекладачі зі сформованою конкурентоздатністю. Автор обґрунтовує важливість здатності до здійснення міжкультурної комунікації як невід'ємного компонента конкурентоспроможності майбутніх перекладачів.

Ключові слова: перекладач, підготовка перекладачів, міжкультурна комунікація, конкурентоздатність.

Проблема конкурентоздатності студентської молоді – одна з найважливіших і найактуальніших на сьогоднішній момент. Не підлягає сумніву твердження, що молодим фахівцям складно розраховувати на конкурентоздатність на ринку праці без спеціальної підготовки. Отримавши в навчальних закладах певну професійну готовність, вони виходять на ринок праці здебільшого психологічно і соціально невідповідними до його жорстких умов. Педагогічна наука сьогодні констатує наявність суперечностей між рівнем загальної та професійної підготовки фахівців у стінах вищого навчального закладу та вимог, які пред'являє суспільство до їхньої освіти. Доведено, що підготовка майбутніх перекладачів не відповідає соціальному замовленню в умовах процесу глобалізації, соціально-економічного та культурно-етичного реформування суспільства (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Луговий та ін.). Зокрема, закінчивши навчальний заклад молодий фахівець часто не має уявлення про стан ринку праці, не може об'єктивно оцінити, наскільки його підготовка та запити відповідають можливостям їх задоволення, та, як результат, у нього нерідко формується пасивна позиція, що проявляється в індивідуальному ставленні до пошуку роботи і виконання трудових обов'язків.

Відповідно до окресленої проблеми, основними завданнями статті є узагальнення понятійної сутності категорії "конкурентоздатність особистості"; виокремлення складових, що гарантують конкурентоспроможність, та обґрунтування важливості здатності до здійснення міжкультурної комунікації в контексті формування конкурентоспроможності майбутніх перекладачів.

Аналіз наукової літератури свідчить, що проблема конкуренції та конкурентоспроможності знайшла певне відображення в роботах вітчизняних та зарубіжних учених (О. Борисов, С. Головін, Л. Мітіна, Р. Фатхутдінов, Д. Чернілевський, О. Чупрова та ін.), виконаних у контексті економічних, психологічних та педагогічних досліджень.

Так, з економічної точки зору (О. Борисов, Р. Фатхутдінов та ін.) визначають конкурентоспроможного фахівця як "продавця" професійних знань, умінь та навичок та зазначають, що спеціалісти конкурують між собою через робочі місця. Специфіка фахівця, як "товару", полягає в тому, що його конкурентоспроможність тривалого використання та особистості потрібен значний час, щоб отримати статус конкурентоспроможного фахівця [8].

Зарубіжні дослідники здебільшого розглядають категорію конкурентоспроможності крізь призму розвитку кар'єри та трактують її як відповідність якості робочої сили вимогам ринку праці до професіоналізації населення; сукупність основних характеристик, які детермінують цінність кар'єри, що дозволяє працівнику обіймати відповідну вакансію, підвищувати професійний статус та ієрархічний ранг [6].

На відміну від визначення, що прийняте в економічній науці, сучасні психологи (Л. Мітіна) під конкурентоспроможною особистістю розуміють рефлексивну особистість, яка спроможна організувати свою поведінку та діяльність в динамічних ситуаціях, має новий стиль мислення, нетрадиційні підходи до розв'язання проблем, адекватно реагує в мінливих умовах [4].

Сучасні ж педагогічні дослідження трактують феномен "конкурентоспроможність" як одну з важливих характеристик сучасного кваліфікованого фахівця, яку необхідно розвивати під час професійного навчання у вищому навчальному закладі. Так, конкурентоспроможна особистість розглядається у двох площинах, а саме: як особистість, яка відповідає вимогам ринку та має сукупність характеристик, що дозволяють їй претендувати на певні вакансії (С. Резнік); прагне та має здатність до високоякісної та ефективної діяльності, бути лідером в умовах суперництва та напруженої боротьби з конкурентами (В. Андреев).

Порівнюючи підхід Л. Мітіної з поглядами представників педагогічної науки, зазначаємо, що вчена небезпідставно акцентує увагу на особистісній складовій успішності майбутньої професійної діяльності. Однак, у визначеннях учених-педагогів наголошується на можливості виконувати професійні обов'язки в умовах змагання та необхідності бути лідером [1, 9].

Зауважимо, що в сучасному суспільстві конкурувати можливо самому з собою (порівнюючи результати досягнуті в попередній період діяльності або з особистими планами і амбіціями) та з іншими фахівцями в межах трудового колективу (у межах галузі; на міждержавному та міжнародному рівнях). Говорячи про конкурентоздатність слід зазначити, що сформованість цього конструкту дозволяє фахівцеві отримати

преференції як на внутрішньому ринку праці, так й на зовнішньому. Так, у межах одного підприємства конкурентоспроможність означає вміння проявити і використати свої особистісні, професійні та ділові якості, швидше й краще від колег реалізувати власний потенціал у конкретних умовах діяльності підприємства, можливість отримувати відповідну винагороду, досягти певного соціального статусу та забезпечити професійне зростання.

Отже, аналіз змістового навантаження, яке вкладається в поняття конкурентоспроможності дозволяє виділити такі характерні риси, що притаманні конкурентоспроможним суб'єктам:

- отримувати перевагу в конкурентній боротьбі;
- забезпечувати свої високі життєві стандарти;
- високопродуктивно використовувати наявні ресурси;
- вибирати реалістичну мету, адекватну внутрішнім цінностям і пріоритетам; адекватні засоби і з'єднувати їх для досягнення мети та / або реалізації ідеї;
- визначати механізми та методики моніторингу процесу її досягнення, модифікації і ліквідації помилок, перспективність і реалістичність реалізації ідеї;
- гнучко й адекватно адаптуватися до динамічно мінливого середовища.

На наш погляд, такі переваги будуть на користь й перекладачам. Однак, розуміючи, що, по-перше, конкурентоспроможність студентів майбутніх фахівців має розглядатися у відповідності до кожної професії та конкретного ринку праці; та, по-друге, зазначений феномен не є константою та може варіюватися протягом усього трудового життя під впливом змінної кон'юнктури взаємопов'язаних функціонуючих ринків праці і динаміки розвитку індивідуальної робочої сили, ми дослідили наукові праці на предмет підготовки саме перекладачів, зокрема конкурентоспроможних фахівців цього напрямку.

Аналіз наукової літератури, де розглядаються деякі аспекти окресленої проблеми показав, що серед учених (І. Алексєєва, В.Комісаров, Л. Латишев, Р. Міньяр-Белоручев, Г. Мірам та ін.) немає єдиної думки у визначенні поняття "професійна підготовка перекладача", а поняття "конкурентоспроможність перекладача" взагалі відсутнє.

Так, у процесі професійної підготовки перекладачів, на думку Л. Латишева та В. Провоторова, слід формувати в студентів базові, а також, частково, специфічні та спеціальні складові перекладацької компетентності. До базових складових перекладацької компетентності належать знання, уміння та навички, які тією або іншою мірою необхідні перекладачеві для здійснення всіх видів перекладу (письмовий або усний переклад в одному зі своїх різновидів) і незалежно від жанру тексту, що перекладається (науково-технічний, діловий, газетно-публіцистичний і т. ін.). До специфічних складових можна віднести знання, уміння та навички, необхідні в одному або декількох споріднених видах перекладу (письмовому, зорово-усному, абзацно-фразовому, послідовному, синхронному). Спеціальні ж складові перекладацької компетентності – це елементи, необхідні при перекладі текстів конкретного жанру і стилю: юридичних, економічних, науково-технічних, художніх, медичних і т. ін. [3].

Принагідно додамо, що в роботах багатьох дослідників компетенція перекладача в цілому й здебільшого розглядається як єдність трьох її складових: мовної компетенції – "суми знань про мову і володіння усіма її підсистемами", мовленнєвої – "практичного володіння мовою, вміння вільно висловлювати свої думки" і лінгвокраїнознавчої – "знань культурних особливостей іншої країни, встановлених у ній норм мовної поведінки, традицій і т. д." [5, с. 23].

На думку Л. Юрової, приєднання України до Болонського процесу вимагає навчати іноземної мови і, зокрема, перекладу, не лише як способу спілкування, а й формування "багатомовної особистості", яка увібрала б у себе цінності рідної та іноземної культури, була б підготовлена до міжкультурного спілкування. При цьому професійна підготовка перекладача передбачає не лише засвоєння ним відповідної іншомовної техніки спілкування, але й засвоєння позамовної інформації, необхідної для адекватного спілкування та взаємодії (матеріальні, духовні умови життя відповідних народів і країн, особливостей їхньої історії, культури, суспільно-політичного устрою, політичної системи тощо) [10, с. 210]. Отже, ми вважаємо правомірним обрати спроможність до здійснення міжкультурної комунікації як одну з ключових у процесі формування конкурентоспроможності майбутніх перекладачів.

Безперечним є той факт, що взаєморозуміння з іншомовним комунікантом може бути досягнуто лише тоді, коли співрозмовник має уявлення про бачення картини світу у контексті іншої мови. Ми повністю солідарні з В. фон Гумбольдтом, що "через різноманіття мов для нас відкривається багатство світу і різноманіття того, що ми пізнаємо в ньому, і людське буття стає для нас ширше, оскільки мови у виразних і дієвих рисах дають нам різні способи мислення і сприйняття" [2, с. 234].

Уважаємо, що значний внесок у дослідження проблем міжкультурної комунікації зробила М. Розанова. На думку дослідника комунікація не зводиться лише до передачі та засвоєння інформації. Процес міжкультурної комунікації виходить поза межі та торкається розуміння історичного контексту, взаємодії пізнавального та ціннісного, наукового та позанаукового [7].

Аргументуємо наші міркування щодо її важливості в структурі феномена, що досліджується. У цьому зв'язку перш за все підкреслимо, що зміни в економічному, політичному та культурному житті нашої країни зумовили розширення міжнародних зв'язків, створення спільних підприємств, стрімкий розвиток туризму тощо. Сьогодні перекладач – це не лише учасник комунікації, а й особа, що визначає весь хід міжмовної

комунікації. Реалії сьогодення свідчать про те, що ми можемо спостерігати зниження загального рівня ерудиції студентів, низькі фонові знання історії і культури не тільки країн мови, що вивчається, але й своєї рідної. Нерідко сучасні студенти не володіють проблематикою міжнародних відносин, мало інформовані про діяльність та структури міжнародних організацій та глобальні проблеми людства. Вищезазначене обґрунтовує наше припущення про те, що у формуванні конкурентоспроможності майбутніх перекладачів значну увагу слід приділяти здатності до здійснення міжкультурної комунікації, оскільки в такому випадку майбутній фахівець з перекладу буде володіти наступними перевагами:

- адекватно реагувати на різні комунікативні ситуації і ефективно взаємодіяти в рамках даного суспільства;
- уникати стресогенного впливу нової культури або "культурного шоку";
- позитивно ідентифікувати себе, тобто усвідомлено порівнювати чужу та власну культури, жити і діяти за її правилами при збереженні власної культурної ідентичності;
- адаптуватися до нової культури, позитивно ставитися до іншої культури, сприймати її норми і цінності.

Отже, підсумовуючи вищезазначене, слід підкреслити, що професійна підготовка перекладачів має зазнати змін у багатьох європейських країнах згідно з новими вимогами та стандартами мовної політики Ради Європи. Відтак, освіта та професійна підготовка мають бути фундаментом людського розвитку і прогресу суспільства та виступати гарантом індивідуального розвитку та формування спеціалістів високої кваліфікації, професійних, мобільних та конкурентоздатних. Аналіз наукового фонду з порушеної проблеми дозволяє зробити висновок, що формування конкурентоспроможності студентів майбутніх перекладачів є важливим етапом на шляху становлення особистості професіонала, активного посередника між культурами, здатного вміло та ефективно застосовувати свої знання на практиці. Подальший науковий пошук ми пов'язуємо з обґрунтуванням і виокремленням інших складових конкурентоспроможності фахівців з перекладу та встановленні шляхів їх формування у вищій школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Андреев В. И.* Конкурентология. Учебный курс для творческого саморазвития конкурентоспособности / В. И. Андреев. – Казань : Центр инновационных технологий, 2004. – 207 с.
2. *Гумбольдт В.* Язык и философия культуры / В. Гумбольдт. – Москва: Прогресс, 1985. – 451 с.
3. *Латышев Л. К.* Структура и содержание подготовки переводчиков в языковом вузе: Учебно-методическое пособие / Л. К. Латышев, В. И. Провоторов. – М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. – [2-е изд., стереот.]. – 136 с.
4. *Личность и профессия: психологическая поддержка и сопровождение [Текст]: Учеб. пособие для студ. высш. пед. заведений / Под ред. Л.М. Митиной.* – М.: Издательский центр "Академия", 2005. – 336 с.
5. *Миньяр-Белоручев Р.К.* Как стать переводчиком? / Ответственный редактор М.Я. Блох. – М.: "Готика", 1999. —176 с.
6. *Одегов Ю.* Экономика персонала. Ч. 1. Теория / Ю.Г. Одегов, Г.Г. Руденко. – М.: Альфа-Пресс, 2009. – 1056 с.
7. *Розанова М.С.* Проблема межкультурной коммуникации в контексте философско-художественного освоения современной реальности. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://anthropology.ru /ru/texts/rozanova/ russia_04.html.
8. *Фатхутдинов Р.А.* Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент / Р. А. Фатхутдинов. – М.: Маркетинг, 2002. – 892 с.
9. *Чупрова О.Ф.* Формирование конкурентоспособности личности будущего учителя в процессе экспертно-аналитической деятельности [Текст]: дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук / О.Ф. Чупрова. – Иркутск, 2004. – 207 с.
10. *Юрова Л.* Професійна підготовка перекладача в плані соціокультурної компетенції / Л. Юрова // Філологічні студії (Науковий часопис). – Луцьк : Волинський Академічний Дім, 2002. – № 2. – С. 208–212.

Подано до редакції 20.08.12